

Colofon

- **Missie** JurisDidact streeft ernaar kennis en inzicht bij juristen te verhogen en de ontwikkeling van het professioneel handelen te bevorderen door middel van onafhankelijke, individuele nascholing.
- **PO-punten** 3
- **Geldigheid** U kunt de eindtoets maken zolang deze in uw online persoonlijk dossier staat vermeld.



- **Redactie** Mr. Pieter Dorhout, hoofdredacteur
Prof. mr. dr. Sven Brinkhoff
Mr. drs. Marije Jeltès
Mr. dr. Lies Punselie
- **Docent** Mr. Leon Rommy
- **Uitgever** Igno Ketelaars
- **Vormgeving** Roelof Koster Design, Mildam

© 2023 JurisDidact, Gorssel

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

- **Bestellingen** De basisprijs van een programma is € 194,50 (excl. btw). Bij gelijktijdige bestelling vanaf 4 programma's geldt korting. Zie hiervoor de website van JurisDidact. JurisDidact legt de gegevens van bestellers vast voor verwerking van de bestelling. De gegevens kunnen door ons worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten, tenzij u te kennen hebt gegeven hiertegen bezwaar te hebben.
- **Certificaten** Certificaten worden alleen toegekend aan kopers van losse programma's.
- **Administratie** Bij wijziging van de tenaamstelling en/of het adres verzoeken wij u deze gegevens door te geven aan de klantenservice van JurisDidact: Parallelweg 25, 7213 VT Gorssel.
- **Algemene voorwaarden** Levering en diensten geschieden volgens de Algemene voorwaarden van MOCuitgevers BV, gedeponeed bij de Kamer van Koophandel onder nummer 6469182. Een exemplaar van deze voorwaarden zal op verzoek worden toegezonden. De voorwaarden zijn te raadplegen via www.mocuitgevers.nl.



Inhoud

Inleiding – 5

Pretoets – 7

Blok A Incidenten rondom betekening van de dagvaarding en aanwezigheid van de verdachte

- A1** Betekening dagvaarding – 11
- A2** Juridisch kader betekening dagvaarding – 12
- A3** Praktijk betekening dagvaarding – 14
- A4** Effectueren aanwezigheidsrecht – 17
- A5** Juridisch kader effectueren aanwezigheidsrecht – 19
- A6** Praktijk effectueren aanwezigheidsrecht – 23

Blok B Wijziging tenlastelegging door de officier van justitie

- B1** Aanvulling en wijziging tenlastelegging – 26
- B2** Juridisch kader wijziging tenlastelegging art. 313 en 314 Sv – 27
- B3** Juridisch kader wijziging tenlastelegging art. 314a Sv – 29
- B4** Praktijk wijziging tenlastelegging door de officier van justitie – 30

Blok C Andere mogelijke procesincidenten

- C1** Wraking – 33
- C2** Juridisch kader wraking – 33
- C3** Praktijk wraking – 35

C4 Opheffing schorsing en gevangenneming ter terechtzitting – **37**

C5 Juridisch kader opheffing schorsing en gevangenneming ter terechtzitting – **38**

C6 Praktijk opheffing schorsing en gevangenneming ter terechtzitting – **39**

Afkortingenlijst – **41**

Antwoorden pretoets en casuïstiek – **42**

Noten, literatuur en jurisprudentie – **46**

Toetsvragen – **49**



Inleiding

Deze praktijkcursus gaat over procesincidenten. De eerste vraag die – zeker door juristen – zal worden gesteld, is de vraag wat de precieze definitie van een procesincident is. Wanneer het antwoord gezocht wordt in de Dikke Van Dale, is de betekenis van het woord ‘incident’, een ‘onvoorziene gebeurtenis’. Het begrip procesincident is een gebruikelijke term in het burgerlijk procesrecht en wordt daar gebezigd voor situaties waarin sprake is van processuele verwikkelingen buiten het materiële geschil om, die rechterlijke bemoeienis vereisen (Inleidende opmerkingen bij TC Burgerlijke rechtsvordering, eerste boek, tweede titel, tiende afdeling).

Wanneer dit alles vertaald wordt naar het strafrecht, kan een procesincident worden uitgelegd als een onvoorziene gebeurtenis die zich voordoet buiten het materiële geschil, dat wordt bepaald door de tenlastelegging en waarvoor bemoeienis van de rechter is vereist. In deze cursus wordt een aantal van deze incidenten besproken: Wat te doen als uw cliënt niet ter terechtzitting is verschenen? Welke gevolgen heeft een (on)juiste betekening van de dagvaarding voor de zaak? Wat als de officier van justitie op zitting de tenlastelegging wil wijzigen?

Het ingewikkelde aan een procesincident is het feit dat u zichzelf er niet – altijd – goed op kunt voorbereiden. U kunt een procesincident in sommige gevallen weliswaar aan zien komen, maar in alle gevallen zal sprake zijn van een onzekerheidsfactor. Soms komt een procesincident zo onverwacht dat u erdoor overvallen zult worden. Het gevolg hiervan is dat op zitting improvisatie wordt gevraagd. En wanneer het op improvisatie aankomt, is degene met de meeste kennis van het (proces)recht in het voordeel. Geschillen worden immers beslecht op basis van inhoudelijke argumenten. Het zijn die argumenten waar een rechtbank gevoelig voor is, al is het alleen maar omdat schending van het (proces)recht nietigheid van het onderzoek ter terechtzitting met zich mee kan brengen.

Deze cursus beoogt aan de hand van een aantal thema's uw gereedheidskist te vullen met argumenten die u op zitting naar voren kunt brengen. Deze argumenten zijn algemeen van aard, maar wel op elke situatie toepasbaar. De opbouw is daarbij steeds hetzelfde. Per thema wordt eerst het juridisch kader geschetst, waarbij daar waar relevant ook in zal worden gegaan op de wijzingen die het toekomstige Wetboek van Strafrecht voorstaat. Daarna wordt aan de hand van het juridisch kader de praktijk gezien, waarbij aan de hand van voor-

beelden argumenten zullen worden voorgesteld. De cursus beoogt een hoog praktisch gehalte.

Blok A

Deze juridische nascholing is in de volgende blokken opgedeeld:
Incidenten rondom betekening van de dagvaarding en aanwezigheid van de verdachte

Blok B

Wijziging tenlastelegging door de officier van justitie

Blok C

Andere mogelijke procesincidenten

■ **Leerdoelen**

Na afloop van deze juridische nascholing:

- heeft u inzicht in de juridische kaders met betrekking tot verschillende procesincidenten;
- heeft u (standaard)argumenten in uw gereedschapskist, die op zitting toegepast kunnen worden ten behoeve van de verdediging van uw cliënt;
- kunt u de juridische kaders op zitting toepassen ten behoeve van de verdediging van uw cliënt.

■ *Opmerking*

Deze juridische nascholing is in drie gedeelten (Blok A, B en C) door te werken. U zult voor elk blok ongeveer een uur nodig hebben. Mogelijk beklijft de stof beter als u de nascholing in drie gedeelten doorwerkt.

■ *Criteria toets*

U slaagt voor de online eindtoets als u minimaal 6 van de 10 vragen juist hebt beantwoord. U kunt tweemaal herkansen.

■ *Over de docent*

Mr. Leon Rommy heeft Nederlands recht gestudeerd aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Zijn afstudeerrichting betrof het strafrecht. Hij is sinds 11 december 2013 advocaat en behandelt uitsluitend strafzaken. Naast zijn werk als advocaat is hij in deeltijd als docent verbonden aan de Open Universiteit, waar hij betrokken is bij de vakken straf- en strafprocesrecht en doceert hij in de Beroepsopleiding Advocaten.

Om voor uzelf te bepalen wat uw kennisniveau is van dit onderwerp, kunt u vrijblijvend de pretoets maken. De resultaten van de pretoets tellen niet mee voor uw eindscore.

- 1 Een dagvaarding aan een verdachte die gedetineerd is in Nederland moet op straffe van nietigheid in persoon aan hem worden uitgereikt.
 - A Juist. De wet schrijft voor dat een dagvaarding aan een gedetineerde verdachte in Nederland op straffe van nietigheid in persoon aan hem moet worden betekend.
 - B Onjuist. De wet schrijft weliswaar voor dat een dagvaarding aan een gedetineerde verdachte in Nederland in persoon moet worden betekend, maar het leidt niet tot nietigheid in die gevallen waarin dat niet gebeurt.
 - C Onjuist. Een dagvaarding kan een gedetineerde verdachte in Nederland ook gewoon worden uitgereikt zonder dat hiervan een akte wordt opgemaakt.
 - D Onjuist. De wet schrijft niets specifiek voor over de wijze waarop een dagvaarding aan een gedetineerde verdachte in Nederland moet worden uitgereikt.

- 2 Een fout in de betekening of uitreiking van de dagvaarding levert in alle gevallen nietigheid van de dagvaarding op.
 - A Juist. Een fout in de betekening van de dagvaarding betekent dat de rechtbank in alle gevallen de nietigheid van de dagvaarding moet uitspreken, ook al wordt zij daartoe door de wet niet gedwongen.
 - B Onjuist. Een fout in de betekening van de dagvaarding betekent dat de rechtbank in alle gevallen het onderzoek ter terechtzitting moet schorsen en het Openbaar Ministerie moet bevelen de verdachte alsnog juist op te roepen.
 - C Onjuist. Als blijkt dat de dagvaarding niet is verzonden aan het door de verdachte laatst opgegeven adres, schorst de rechter, behoudens een enkele uitzondering, de behandeling ter terechtzitting, zodat alsnog een dagvaarding kan worden verzonden.
 - D Onjuist. Het levert alleen een nietigheid op als de gemachtigd raadsman van de verdachte expliciet verweer voert op de fout in de betekening of uitreiking.

- 3 Een verdachte die wordt gedagvaard voor de kinderrechter is altijd verplicht om te verschijnen.
- A Juist. Een verdachte die voor de kinderrechter is gedagvaard moet, ongeacht zijn leeftijd, verschijnen.
 - B Onjuist. Een verdachte die voor de kinderrechter is gedagvaard moet in beginsel verschijnen, tenzij hij ten tijde van het onderzoek ter terechtzitting de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt.
 - C Onjuist. Een verdachte die voor de kinderrechter is gedagvaard hoeft enkel dan te verschijnen als door de rechtbank een bevel medebrenging is afgegeven.
 - D Onjuist. Een verdachte die voor de kinderrechter is gedagvaard, is nooit verplicht om te verschijnen.
- 4 Op een aanhoudingsverzoek kan door de rechter alleen ter terechtzitting worden beslist.
- A Onjuist. Een rechter kan ook voorafgaand aan het onderzoek ter terechtzitting een beslissing nemen op het verzoek tot aanhouding.
 - B Juist. Formeel kan door de rechter enkel ter terechtzitting op een aanhoudingsverzoek worden beslist.
 - C Onjuist. Een rechter kan zowel voorafgaand als op het onderzoek ter terechtzitting op een aanhoudingsverzoek beslissen.
 - D Juist. Op een aanhoudingsverzoek dat is gedaan voorafgaand aan het onderzoek ter terechtzitting hoeft door de rechter niet te worden beslist.
- 5 Een tenlastelegging kan gewijzigd worden tot:
- A de start van het requisitoir.
 - B de start van de repliek.
 - C de voordracht van de tenlastelegging in hoger beroep.
 - D op ieder moment, zelfs na terugverwijzing door de Hoge Raad.
- 6 De wijziging van een tenlastelegging moet altijd schriftelijk gebeuren.
- A Juist. De wet schrijft voor dat een wijziging altijd op schrift moet worden gesteld en aan de procespartijen moet worden uitgereikt.
 - B Onjuist. Onder bepaalde omstandigheden kan een strafverzwarende omstandigheid mondeling aan de tenlastelegging worden toegevoegd.
 - C Onjuist. De wijziging hoeft enkel op schrift te worden gesteld als tegen de verdachte verstek is verleend en evenmin een gemachtigd advocaat ter terechtzitting is verschenen.
 - D Juist. In de jurisprudentie is bepaald dat alle wijzigingen op schrift moeten worden gesteld.

- 7 Als de rechtbank een wijziging van de tenlastelegging toestaat, moet zij altijd het onderzoek ter terechtzitting schorsen.
- A Onjuist. Van schorsing van het onderzoek ter terechtzitting kan worden afgezien als tegen de verdachte verstek is verleend en de verdachte door het achterwege laten van de kennisgeving niet in zijn verdediging wordt geschaad.
 - B Juist. De wet bepaalt dat bij een wijziging van de tenlastelegging altijd moet worden geschorst. Dit kan ook voor een korte periode, waarna het onderzoek ter terechtzitting op dezelfde dag kan worden voortgezet.
 - C Onjuist. De rechtbank kan bij een verdachte die is verschenen ambtshalve bepalen dat het onderzoek ter terechtzitting, ondanks een wijziging van de tenlastelegging, wordt voortgezet.
 - D Onjuist. Of het onderzoek ter terechtzitting geschorst moet worden, hangt volledig af van de wettelijke grondslag op basis waarvan de wijziging van de tenlastelegging wordt gevorderd (art. 312, art. 313 of art. 314a Sv).
- 8 Een verdachte kan de griffier van de rechtbank wraken.
- A Juist. De griffier kan, als onderdeel van het rechterlijk college, gewraakt worden.
 - B Onjuist. De wraking is voorbehouden aan rechters die werkzaam zijn bij de rechtbank waar de zaak dient.
 - C Onjuist. De wraking is voorbehouden aan rechters die betrokkenheid hebben of hebben gehad bij de strafzaak.
 - D Onjuist. Alleen een advocaat kan een wrakingsverzoek – namens de verdachte – indienen.
- 9 De gevangenneming kan worden bevolen tegen:
- A iedere verdachte.
 - B de verdachte tegen wie een redelijk vermoeden van schuld van een strafbaar feit bestaat.
 - C de verdachte tegen wie ernstige bezwaren zijn gerezen.
 - D de verdachte tegen wie ernstige bezwaren zijn gerezen ter zake een feit waarop voorlopige hechtenis is toegelaten en ten aanzien van hem voorts een grond voor voorlopige hechtenis bestaat.

- 10 Wanneer de voorlopige hechtenis is geschorst voor bepaalde tijd tot aan de einduitspraak, kan de verdachte of diens advocaat bij de inhoudelijke behandeling van de zaak opnieuw om schorsing van de voorlopige hechtenis verzoeken.
- A Juist. Er kan een nieuw verzoek tot schorsing van de voorlopige hechtenis worden gedaan, waarop de rechtbank moet beslissen.
 - B Onjuist. Een nieuw verzoek tot schorsing kan alleen worden gedaan bij het instellen van hoger beroep waarbij het gerechtshof oordeelt.
 - C Onjuist. Na de opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis verbiedt de wet een nieuwe schorsing van de voorlopige hechtenis.
 - D Onjuist. Een verzoek tot schorsing van de voorlopige hechtenis moet in de raadkamer worden gedaan.

■ Inleiding

Wanneer een verdachte niet ter terechtzitting verschijnt en zijn advocaat te kennen geeft dat niet duidelijk is of de verdachte op de hoogte is van de zitting, dient de rechter te beoordelen of de dagvaarding van de verdachte op de juiste wijze is betekend. Deze beoordeling moet niet worden onderschat. In de eerste plaats raakt dit aan het – internationaal gewaarborgde – aanwezigheidsrecht van de verdachte, waarover later meer. Art. 14, derde lid, onder d, IVBPR bijvoorbeeld spreekt over het recht voor de verdachte om *in zijn tegenwoordigheid* te worden berecht. Art. 6 EVRM spreekt in het derde lid, onder c, van het recht voor de verdachte om *zichzelf* te verdedigen, waaruit ook – impliciet – een aanwezigheidsrecht kan worden afgeleid.

Het Wetboek van Strafvordering kent de verdachte niet expliciet het recht toe om bij de berechting van zijn strafzaak aanwezig te zijn. Impliciet zou dit recht gelezen kunnen worden in de verplichting om de verdachte te dagvaarden tegen een dag en tijdstip waarop zijn zaak wordt behandeld. Deze dagvaarding moet – als gezegd – betekend worden op een wijze die de wet voorschrijft. De wet kent verschillende mogelijke betekeningen. De rechter die ter terechtzitting onderzoekt of de dagvaarding op de juiste wijze is betekend, wordt op basis van de wet gedwongen daarover in specifieke gevallen specifieke beslissingen te nemen. Overigens is bij wet van 21 april 2021 – Wet uitbreiding slachtofferrechten – een nieuw art. 258a Sv voorgesteld, waarin de verdachte in sommige gevallen verplicht wordt om ter terechtzitting te verschijnen.¹ Tot op heden [september 2023] is dit artikel nog niet in werking getreden.

Het is aan de advocaat om het systeem van betekening te kennen en te begrijpen, om zodoende de rechter op het juiste spoor te zetten. De verschillende uitkomsten van de beoordeling naar de betekening van de dagvaarding kunnen immers grote gevolgen hebben voor de verdachte. Wanneer na beoordeling van de betekening een dagvaarding nietig wordt verklaard, betekent dit dat het proces enkel door een nieuwe dagvaarding van de verdachte kan worden aangevangen, daar de nietigheid van de dagvaarding op grond van art. 349, eerste lid, Sv een einduitspraak betreft. De rechter kan ook tot de conclusie komen dat de zaak in verband met een gebrek in de

betekening dient te worden aangehouden. Tot slot, en in die gevallen waarin – ten onrechte – niet geklaagd wordt door de advocaat over de betekening en de rechter ambtshalve evenmin een gebrek constateert, betekent dit dat de verdachte – in beginsel – een feitelijke instantie verliest.

A2

Juridisch kader betekening dagvaarding

Art. 258 Sv bepaalt dat een zaak aanhangig wordt gemaakt door een dagvaarding “vanwege den officier van justitie aan den verdachte beteekend”. Hieruit kan worden afgeleid dat de officier van justitie – het OM – verantwoordelijk is voor de betekening van een dagvaarding aan de verdachte. De ratio achter het vereiste van betekening is gelegen in de wens dat de verdachte de dagvaarding ook daadwerkelijk ontvangt. In het overzichtsarrest van de Hoge Raad dat ziet op de betekening van gerechtelijke stukken (HR 12 maart 2002, ECLI:NL:HR:2002:AD5163) wordt deze ratio door de Hoge Raad ook expliciet benoemd.²

Met de inwerkingtreding van de Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen op 1 januari 2020 hebben de betekeningsoorschriften een nieuwe plek gekregen in het Wetboek van Strafvordering.³ De betekening – of ook wel *kennisgeving van gerechtelijke mededelingen*, zoals Titel IIB van het Wetboek van Strafvordering heet – is sindsdien geregeld in art. 36a tot en met 36n Sv.

Op grond van art. 36a Sv is het OM belast met de betekening van gerechtelijke stukken, de dagvaarding of oproeping van verdachten, kennisgevingen aan verdachten en andere betrokkenen bij het strafproces, aanzeggingen en het doen van andere mededelingen, voor zover de wet dat vereist. Deze verplichting is ruimer dan de verplichting uit art. 258 Sv, die enkel gaat over het betekenen van een dagvaarding.

Een gerechtelijk stuk kan op een aantal manieren bij de verdachte terecht komen. In de eerste plaats betreft dit de betekening genoemd in art. 36b, eerste lid, onder a, Sv. Daarnaast worden in dit artikel – sub b en sub c – de toezending en de mondelinge mededeling genoemd. Deze laatste geschiedt ter terechtzitting en van deze mededeling wordt aantekening gemaakt in het proces-verbaal dat wordt opgemaakt van de terechtzitting.

Art. 36e Sv bepaalt dat betekening aan een persoon die gedetineerd is in Nederland te allen tijde *in persoon* dient te geschieden, aldus het eerste lid. In andere gevallen dient betekening – voor zover voorgeschreven – (a) in persoon plaats te vinden of wel (b1) aan het adres